ePublishing

The Gleaner

Vol 13 (1976)

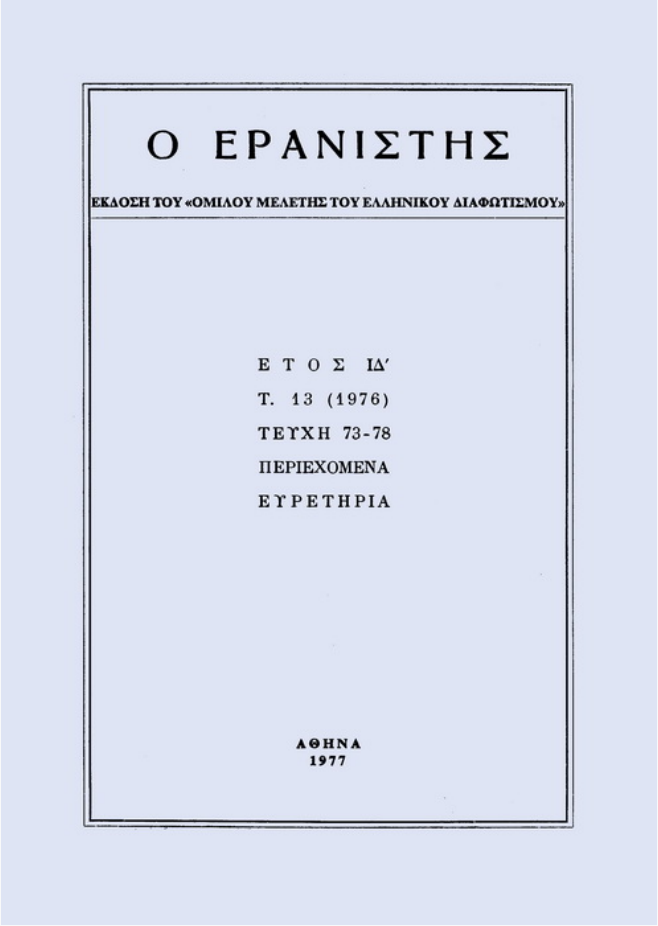
Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΟΜΙΛΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ»

ΕΤΟΣ ΙΔ'
Τ. 13 (1976)
ΤΕΥΧΗ 73-78
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ
1977

Οι αδελφοί Παναγιώτης και Γεώργιος Ιωαννίδη. Συμβολή στην προσωπογραφία του νεοελληνικού Διαφωτισμού

Ρωξάνη Αργυροπούλου–Λουγγή

doi: 10.12681/er.9136

Copyright © 2016, Ρωξάνη Αργυροπούλου-Λουγγή

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Αργυροπούλου–Λουγγή Ρ. (2016). Οι αδελφοί Παναγιώτης και Γεώργιος Ιωαννίδη. Συμβολή στην προσωπογραφία του νεοελληνικού Διαφωτισμού. *The Gleaner*, *13*, 61–77. https://doi.org/10.12681/er.9136

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 27/04/2024 10:32:53

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Συμβολὴ στὴν προσωπογραφία τοῦ νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ

Ἂν ἡ συστηματικὴ ἔρευνα γύρω ἀπὸ τὴν προσωπογραφία τοῦ νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ παρουσιάζει ἀκόμη ὁρισμένα κενά, αὐτὸ ὀφείλεται κυρίως στὸ γεγονὸς ὅτι ἀρκετὲς πηγὲς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς χρειάζονται ἀναθεώρηση καὶ διόρθωση γιὰ τὶς πληροφορίες τὶς ὁποῖες μᾶς παρέχουν. Ἕνα πρόβλημα τῆς νεοελληνικῆς προσωπογραφίας, ποὺ μᾶς ἔχει ἤδη ἀπασχολήσει καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο εἴχαμε ν' ἀντιμετωπίσουμε τὶς δυσκολίες αὐτές, παραμένει ἡ ταύτιση τοῦ παρωνυμίου *Φοιβαπόλλων ὁ ἐκ Σμύρνης*[1].

Μὲ τὴν ὑπογραφὴ *Φοιβαπόλλων ὁ ἐκ Σμύρνης* ἢ ἁπλῶς *Φοιβαπόλλων*, δημοσιεύονται στὸν προεπαναστατικὸ τύπο, ἀνάμεσα στὰ 1817 καὶ στὰ 1819, μελέτες, μεταφράσεις ἄρθρων ἀπὸ τὰ γαλλικά, προκηρύξεις γιὰ τὴν ἔκδοση φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἔργων, καθὼς καὶ ἐκκλήσεις γιὰ τὴν προεγγραφὴ συνδρομητῶν. Ὁ Φοιβαπόλλων τὸ 1817 δημοσιεύει στὸν «Φιλολογικὸ Τηλέγραφο» προκηρύξεις γιὰ τὴν προσεχῆ ἔκδοση τριῶν ἔργων του: ἑνὸς *Ὀργάνου Φιλοσοφικοῦ*, μιᾶς *Γραμματικῆς περὶ μέτρων* καὶ μιᾶς *Ποιητικῆς*[2]· ἀναγγέλλει τὴν ἔκδοση τῶν *Αἰθιοπικῶν* τοῦ Ἡλιόδωρου καὶ τῶν *Ποιμενικῶν* τοῦ Λόγγου καὶ ἐκδίδει δύο μελέτες, οἱ ὁποῖες τιτλοφοροῦνται *Διατριβαὶ Λογικῆς, Μαθηματικῆς καὶ Φιλολογίας*[3]. Ἄλλη συνεργασία τοῦ Φοιβαπόλλωνα στὸν «Φιλολογικὸ Τηλέγραφο», τόν ἑπόμενο χρόνο, εἶναι ἡ μετάφραση μιᾶς κριτικῆς τοῦ Daunou πάνω

1. Ρωξάνη Δ. Ἀργυροπούλου, *Παναγιώτης Φοιβαπόλλων καὶ Φοιβαπόλλων ὁ ἐκ Σμύρνης*, «Ὁ Ἐρανιστὴς» (1968), 43 κέξ.

2. «Φιλολογικὸς Τηλέγραφος» 1817, 41 - 43, 45 - 47· ταυτόχρονη ἀγγελία γίνεται καὶ στὸν «Ἑλληνικὸ Τηλέγραφο» τῆς ἴδιας χρονιᾶς στὶς σσ. 140, 146, 224.

3. «Φιλολογικὸς Τηλέγραφος» 1817, 65.

στὸ *Mémoire sur les oracles des anciens* τοῦ Clavier[4]· στὴν μετάφραση αὐτὴ ὁ Φοιβαπόλλων κάνει ἔκκληση γιὰ τὴν προεγγραφὴ συνδρομητῶν γιὰ τὴν νεοελληνικὴ μετάφραση τῶν «Ἀττικῶν» τοῦ Παυσανία καὶ τοῦ «Χρονικοῦ» τοῦ Φραντζῆ[5]. Στὰ 1819 ἀπαντοῦμε τὸν Φοιβαπόλλωνα στὸν «Λόγιο Ἑρμῆ» καὶ στὴν «Ἀθηνᾶ»· στὸν «Λόγιο Ἑρμῆ» μεταφράζει τὸ πρόγραμμα τοῦ «ἐν Παρισίοις βασιλικοῦ Ἀθηναίου» καὶ στὴν «Ἀθηνᾶ» δημοσιεύει δυὸ δικές του μελέτες ἡ μία *Περὶ φωτισμοῦ τῆς γῆς* καὶ ἡ ἄλλη *Περὶ διαφορῶν καὶ σειρῶν*[6]. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς παρουσίες αὐτὲς τοῦ Φοιβαπόλλωνα μέσα στὸν προεπαναστατικὸ τύπο, ὁ Φοιβαπόλλων ἐκδίδει στὰ 1817 τὴν νεοελληνικὴ μετάφραση τοῦ *Αἴαντα μαστιγοφόρου* τοῦ Σοφοκλῆ καὶ ὑπογράφει τὴν ἀφιέρωση μὲ τὰ ἀρχικὰ Φ[οιβαπόλλων] Σ[μυρναῖος][7].

Ποιὸς ὅμως λόγιος νὰ κρύβεται κάτω ἀπὸ τὸ παρωνύμιο αὐτό; Ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος στὰ *Σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα* τοῦ πατέρα του Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, ἀναφέρει ὡς Φοιβαπόλλωνα τὸν Σμυρναῖο Γεώργιο Ἰωαννίδη, ὁ ὁποῖος στὰ 1814 χρημάτισε ὑποδιδάσκαλος στὸ Φιλολογικὸ Γυμνάσιο τῆς Σμύρνης, στὸ ὁποῖο, ὡς γνωστό, ἕνας ἀπὸ τοὺς διευθυντὲς ἦταν καὶ ὁ Κ. Οἰκονόμος[8]. Τὴν ἴδια πληροφορία βρίσκουμε στὴν Leukothea τοῦ Carl Iken ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι ὁ «Ph. oder G. Johannides aus Smyrna» μεταφράζει ἄρθρα στὸν «Λόγιο Ἑρμῆ» καὶ προσθέτει ὅτι ἴσως ὁ Γ. Ἰωαννίδης νὰ ἔπεσε στὸν Ἀγώνα[9]. Ἀλλὰ ὅπως θὰ δείξουμε σὲ λίγο τόσο οἱ πληροφορίες τοῦ Οἰκονόμου ὅσο καὶ ἐκεῖνες τοῦ Iken εἶναι στὴν πραγματικότητα ἐσφαλμένες[10].

4. «Φιλολογικὸς Τηλέγραφος» 1818, 156, 166.

5. Ὅ. π., 166.

6. «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος» 1819, 133 - 143· «Ἀθηνᾶ» 1819, 17, 19 - 21, 54 - 58.

7. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἐκδόθηκε στὴν Βιέννη, βλ. Δ. Γκίνη - Β. Μέξα, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863*, ἀρ. 1003· γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν συνδρομητῶν του βλ. Φ. Ἠλιού, *Βιβλία μὲ συνδρομητές. Ι. Τὰ χρόνια τοῦ Διαφωτισμοῦ (1749 - 1821)*, «Ὁ Ἐρανιστής» 12 (1975), 147.

8. Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, *Τὰ σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα* ἐκδιδόμενα ἀπὸ τὸν Σοφοκλῆ Κ. Οἰκονόμο, Ἀ. 1871, Α' 58, 407. Οἱ Π. καὶ Γ. Ἰωαννίδης ἀναφέρονται στὸν κατάλογο τῶν *Γραμματικῶν ἢ ἐγκυκλίων παιδευμάτων* τοῦ Κ. Οἰκονόμου, Βιέννη 1817, οα', οβ'.

9. Carl Iken, *Leukothea. Eine Sammlung von Briefen eines geborenen Griechen über Staatswesen, Literatur und Dichtkunst des neueren Griechenlands*, Λειψία 1825, Β', 197.

10. Ἡ σύγχυση ποὺ ὑπάρχει ἀκόμη καὶ σήμερα γύρω ἀπὸ τὴν δρα-

Στὴν λύση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ μᾶς ὁδήγησε ἡ φράση τοῦ Φοιβαπόλλωνα μέσα στὴν μετάφραση τῆς κριτικῆς τοῦ Daunou τοῦ *Mémoire sur les oracles des anciens* ὅπου, ὅπως ἀναφέραμε προηγουμένως, ὁ Φοιβαπόλλων κάνει ἔκκληση γιὰ τὴν προεγγραφὴ συνδρομητῶν γιὰ τὴν μετάφραση τῶν *Ἀττικῶν* τοῦ Παυσανία καὶ τοῦ *Χρονικοῦ* τοῦ Φραντζῆ· ἐπίσης ἐξιστορεῖ τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπισε στὴν προσπάθειά του αὐτὴ καὶ ἀναφέρει τὰ πρόσωπα ποὺ τὸν ἐνεθάρρυναν νὰ τὴν συνεχίσει. «Κατὰ τὴν ἐν Τεργεστίῳ διατριβήν μου μετέφρασα εἰς τὴν γλῶσσαν μας τὰ Ἀττικά, Κορινθιακά, Λακωνικὰ καὶ Μεσσηνιακὰ τοῦ Παυσανίου... διὰ νὰ γίνῃ δὲ ἡ ἔκδοσις πλέον ἀκριβής, ἀπεφάσισα νὰ μεταβῶ εἰς τὰ Παρίσσια διὰ νὰ ἐπαυξήσω τὰ σχόλια τῆς μεταφράσεώς μου ἀπὸ ἄλλας ἐκδόσεις, καὶ διὰ νὰ ἀκολουθήσω ἐκεῖ τὸν τύπον, ὡς ἐντελέστερον καὶ λαμπρότερον . . . ἡ παρακίνησις πολλῶν φιλολόγων τοῦ γένους, καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ εὐγενοῦς κυρίου Ἀνδρέου Μουστοξύδου, ἀνδρὸς φιλογενοῦς, καὶ ἀρίστου φιλολόγου, μὲ ἐμψύχωσαν εἰς τὸ ἐπιχείρημά μου, καὶ ἀποκατέστησαν τὰ ἀδύνατα δυνατά· ἐκτὸς τούτων ὅλων ἡ φιλόμουσος ἀδελφότης τῶν κυρίων Κάρζια, διὰ τοῦ φίλου μου κυρίου Μάρκου Γ. Κάρζια Κλεισουραίου μὲ ἐνεθάῤῥυνεν εἰς αὐτὸ τὸ δύσκολον, ἐπίπονον καὶ πολυέξοδον ἔργον, συνδραμοῦσα πλουσίως εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ τύπου»[11]. Τὴν συνέχεια στὴν ἀναγγελία αὐτὴ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Φοιβαπόλλωνα τὴν συναντοῦμε στὰ 1819 στὸ «Μουσεῖον ἤ ἐφημερίς ἑλληνική, φιλολογική, ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνική. Ἐκδιδομένη ὑπὸ Παναγιώτου Ἰωαννίδου Σμυρναίου διδασκάλου τῆς ὑψηλῆς μαθηματικῆς, τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, πρώην καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἰασσίῳ Ἡγεμονικοῦ Λυκείου εἰς τὴν μαθηματικήν» . . . «Ἂν ὁ ἐχθρὸς τοῦ γένους Σαλαμίνιος», γράφει ὁ Π. Ἰωαννίδης στὸ «Μουσεῖον», «δὲν ἐμπόδιζε τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον μου Κ. Μάρκον Γ. Κάρζαν διὰ γραμμάτων καὶ διὰ μέσου ἄλλων τινῶν ἐχθρῶν μου ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ κάμῃ τὴν συνδρομήν, τὴν ὁποίαν μοὶ ὑπεσχέθη, καὶ δὲν ἔγραφε ἔτι εἰς πολλὰ μέρη κατ' ἐμοῦ, βεβαίως τὰ Ἀττικὰ τοῦ Παυσανίου ἤθελε εἶναι τυπωμένα[12]. . . οἱ αὐτοὶ συνδρομηταὶ ἐπιθυμοῦσι

στηριότητα τῶν ἀδελφῶν Ἰωαννίδη φαίνεται ἀπὸ δύο σημειώσεις στὴν ἔκδοση τοῦ *Ἱστορικοῦ ἀρχείου Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου*, Ἀθ. 1963 - 1968, 213 ὅπου ἐσφαλμένα ἀναφέρεται ὅτι ὁ Π. Ἰωαννίδης εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε καθηγητὴς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας.

11. «Φιλολογικὸς Τηλέγραφος» 1818, 169.

12. Ὁ Ἰωαννίδης δίνει τὸν ἀριθμὸ

νὰ παραφρασθῶσι καὶ τὰ Χρονικὰ τοῦ Φραντζῆ εἰς τὴν ἤδη ὁμιλουμένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν τῶν ὁποίων τὴν παράφρασιν ἐπεχειρίσθην ἐν Τεργέστῃ μετὰ τινος φίλου, καὶ τὴν εἴδησιν ἐτύπωσα πρὸ πολλοῦ εἰς τὸν ἑλληνικὸν Τηλέγραφον»[13]. Τὰ ἴδια ἐπαναλαμβάνει ὁ Παναγιώτης Ἰωαννίδης, δέκα τέσσαρα χρόνια μετά, ὅταν ἐκδίδει μία ἄλλη ἐφημερίδα στὸ Παρίσι, τὴν «Πολύγλωττο». «Στρέφοντι τοίνυν ἐκ παίδων, ταύτην ἐν νῷ τὴν ἀρχήν, οὐ μικρὸν ἐδόκει, εἴ τι χρήσιμον τῇ πατρίδι φανοίμην παρέχων, ὅσα γε ἐς δύναμιν ἥκει· ταύτῃ τοι ἐν Ἰασίῳ τῆς Δακίας, κατὰ τὸ Ἡγεμονικὸν Λύκειον τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ Μαθηματικὴν διδάσκοντι, ἐπιτάγματι τοῦ τηνικαῦτα τὰς ἡνίας τῆς ἀρχῆς διέποντος Ἰωάννου Καλλημάχου, καὶ προτροπῇ τοὔμοῦ φίλου, Δόκτορος τῶν ἐπιστημῶν Δημητρίου Γοβδελαά, τὰ τῆς στοιχειώδους, καὶ ὑψηλῆς Μαθηματικῆς, πρὸς χρῆσιν τῶν παρ' ἐμοὶ μαθητευομένων τῷ χύδην λόγῳ συνετέτακτο. Ἐν Βιέννῃ δὲ τῆς Ἀουστρίας ἀφιγμένῳ τὰ τοῦ Παυσανίου εἰς τὴν ἁπλῆν μετήνεκτο φωνήν, καὶ ἡ τοῦ Αἴαντος μαστιγοφόρου τραγωδίᾳ, ἥντις τῶν ἐμπόρων φιλογενής, Μάρκος ὁ τοῦ Γεωργίου Κάρζα, ἰδίᾳ δαπάνῃ, ἐς φῶς ἐξέδωκε. Τῇ προτροπῇ δὴ οὖν τούτου τοῦ ἀνδρός, μάλιστα δὲ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει σοφοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, ἔγνων ἐς Παρίσιον μεταβῆναι, ἐπὶ τοῦ Παυσανίου ἐκδόσει, καὶ τῇ τοῦ Μαθηματικοῦ μου συγγράμματος ἐπαυξήσει».[14] Δὲν ὑπάρχει πλέον καμμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Φοιβαπόλλων ὁ ἐκ Σμύρνης εἶναι ὁ Παναγιώτης Ἰωαννίδης καὶ ὄχι ὁ Γεώργιος Ἰωαννίδης, ὅπως ὑποστήριζε ὁ Οἰκονόμος, ὁ ὁποῖος προφανῶς ἔκαμε σύγχυση ἀνάμεσα στοὺς δύο ἐξαιτίας τῆς συγγενείας τους. Γιὰ τὴν συγγένεια τοῦ Παναγιώτη Ἰωαννίδη μὲ τὸν Γεώργιο Ἰωαννίδη, πληροφορίες μᾶς δίνονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Παναγιώτη Ἰωαννίδη στὴν «Πολύγλωττο»· ὀνομάζοντας τοὺς συνεργάτες τῆς ἐφημερίδας του αὐτῆς, ὁ Π. Ἰωαννίδης γράφει τὰ ἑξῆς: «Εἰς τὴν Ἑπτάνησον δὲ ἔχομεν γενικὸν ἐπιστάτην, σύμβουλον, καὶ μέλος ἀντεπιστέλλον τὸν προσφιλέστατον ἡμῶν ἀδελφὸν Γεώργιον Ἰωαννίδην διδάσκαλον τῆς φιλοσοφίας τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημίας»[15].

Οἱ ἀδελφοὶ Παναγιώτης καὶ Γεώργιος Ἰωαννίδη ἀνέπτυξαν μία ἀξιόλογη δραστηριότητα μέσα στὴν κίνηση τοῦ νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ ἡ ὁποία ἀξίζει νὰ ἐπισημανθεῖ. Γεννημένοι στὴν Σμύρνη

τῶν συνδρομητῶν στὶς δύο αὐτὲς ἐκδόσεις, βλ. Φ. Ἠλιού, ὅ. π., 157.

13. «Μουσεῖον» 1819, 15 - 16.

14. «Πολύγλωττος» 1833, ἀρ. 1 1ης Φεβρουαρίου 1833, 4.

15. Ὅ. π., 2.

στὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰώνα —γιά τὸν Γεώργιο γνωρίζουμε τὸν ἀκριβῆ χρόνο τῆς γέννησής του, 1792—[16] ἔστρεψαν πολὺ νέοι τὰ ἐνδιαφέροντά τους πρὸς τὴν ἐκπαίδευση. Συναντοῦμε τὸν Παναγιώτη Ἰωαννίδη οἰκοδιδάσκαλο στὸ σπίτι τοῦ μεγάλου λογοθέτη Ἀλεξάνδρου Μάνου στὴν Πόλη[17] καὶ ἀργότερα στὸ Ἰάσι καθηγητὴ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν μαθηματικῶν στὴν Ἡγεμονικὴ Σχολή· ἐνῶ ὁ Γ. Ἰωαννίδης χρημάτισε ὑποδιδάσκαλος στὸ Φιλολογικὸ Γυμνάσιο τῆς Σμύρνης γιὰ νὰ καταλήξει ἀργότερα στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας[18].

Ὁ Παναγιώτης Ἰωαννίδης ἀνέπτυξε μεγάλη συγγραφικὴ καὶ ἐκδοτικὴ δραστηριότητα μετὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὸ Ἰάσι γύρω στὰ 1817[19], ὅπως εἴδαμε πρὶν μὲ τὶς διάφορες ἀγγελίες του καὶ δημοσιεύσεις του. Ἀπό τὸ 1819 στρέφεται πρὸς τὴν δημοσιογραφία καὶ ἐκδίδει στὸ Παρίσι δύο περιοδικὰ τὴν «Ἀθηνᾶ» καὶ τὸ «Μουσεῖον». Ἀρχικὰ ὀπαδὸς τοῦ Κοραῆ[20], ὁ Π. Ἰωαννίδης πρεσβεύει λίγο ἀργότερα μία μέση ὁδὸ στὸ γλωσσικὸ ζήτημα: «Ὅτε ἤρχισα τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀθηνᾶς», γράφει ὁ Π. Ἰωαννίδης στό «Μουσεῖον», «ἐπρότεινα εἰς τοὺς λοιποὺς συνεργάτας νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν μέσον δρόμον, καὶ ὄχι φατρίας, μεταχειριζόμενοι φράσιν ἁπλῆν τοῦ γένους, καὶ ὄχι μακαρονιστικήν, ἢ κορακιστικήν· διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠδυνάμεθα νὰ γράφωμεν ἐλευθέρως τὴν ἀλήθειαν»[21]. Ἀλλὰ στὰ 1833 ὅταν ἐκδίδει

16. Ληξιαρχικὴ πράξη θανάτου τοῦ Γ. Ἰωαννίδη στὸ Ληξιαρχεῖο Κερκύρας.

17. «Φιλολ. Τηλέγραφος» 1817, 42.

18. G. Chassiotis, *L'instruction publique chez les grecs*, Παρίσι 1981, 79. Ὁ Π. Ἰωαννίδης στὰ 1817 βρισκόταν στὴν Τεργέστη καὶ μετὰ στὴν Βιέννη, ὅπως εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὶς συνεργασίες του στὸν προεπαναστατικὸ τύπο. Ὁ Π. Ἰωαννίδης ἦταν καθηγητὴς σὲ ἀνώτερη σχολὴ πρὶν ἀπὸ τὸ 1817, ἐνῶ τότε ὁ Γ. Ἰωαννίδης δὲν ἦταν παρὰ 25 χρονῶν καὶ δὲν εἶχε τελειώσει τὶς σπουδές του· τὸ γεγονὸς αὐτὸ μᾶς πείθει ὅτι ὁ Π. Ἰωαννίδης πρέπει νὰ ἦταν ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς δύο.

19. Ρωξάνη Δ. Ἀργυροπούλου, ὅ. π., 44. Ἡ Ariadna Camariano - Cioran στὸ ἔργο της *Les Académies Princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1974 δὲν ἀναφέρει τὸν Π. Ἰωαννίδη ὡς καθηγητὴ στὴν Σχολὴ τοῦ Ἰασίου. Ὡστόσο, ὁ Μ. Παρανίκας, *Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης*, Ἀθ. 1885, ἀρ. 183, τὸν μνημονεύει.

20. Ἡ κοραϊκὴ ἀντίληψη τοῦ Ἰωαννίδη γιὰ τὴν γλώσσα φαίνεται μέσα στὴν προκήρυξή του γιὰ τὴν Ποιητικὴ τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς γλώσσας, βλ. «Φιλολογικὸς Τηλέγραφος» 1817, 45 - 47.

21. «Μουσεῖον» 1819, 27-28.

πάλι στὸ Παρίσι τὴν «Πολύγλωττο» ὁ Π. Ἰωαννίδης μεταχειρίζεται τὶς περισσότερες φορὲς μιὰ γλώσσα ἀρχαΐζουσα.

Οἱ ἐκδοτικὲς δραστηριότητες τοῦ Π. Ἰωαννίδη προκάλεσαν δυσαρέσκειες ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες στὸ Παρίσι. Ἡ μελέτη τοῦ Ἰωαννίδη στὴν «Ἀθηνᾶ» ὑπῆρξε ἡ ἀφορμὴ νὰ δεχθεῖ τὰ πυρὰ τοῦ Κ. Νικολόπουλου, ποὺ σὲ μία κριτική του στὸν «Λόγιο Ἑρμῆ» ὑποστηρίζει ὅτι ἡ μελέτη αὐτὴ ἡ ὁποία τιτλοφορεῖται *Περὶ διαφορῶν καὶ σειρῶν* δὲν εἶναι παρὰ μετάφραση ἑνὸς τμήματος τοῦ *Traité des différences et des séries* τοῦ S. F. Lacroix. «Ἂς παραβάλῃ μόνον ὁ ἀναγνώστης τὰς πρώτας σελίδας τοῦ συγγράμματος τούτου μὲ τὴν διατριβὴν τοῦ Κυρίου Ἰωαννίδη, καὶ ἂς εἴπῃ, ἂν πρέπῃ νὰ ὀνομασθῇ *διατριβή, ἢ μετάφρασις ἢ κλοπή*. Ὅταν ὁ Κύριος Φοιβαπόλλων μᾶς φανερώσῃ τὴν ἐφεύρεσίν του, διὰ τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις τῶν λογαρίθμων ἴσως θέλει γίνει περιττή, θέλομεν ἐξετάσει τότε ὁποῖον ὄνομα ἁρμόζει εἰς αὐτήν»[22]. Ἐπίσης ὁλόκληρο τὸ πρῶτο καὶ μοναδικὸ τεῦχος τοῦ «Μουσείου» ἀποτελεῖ ἕνα κατηγορητήριο τοῦ Ἰωαννίδη κατὰ τοῦ Νικολόπουλου καὶ ἡ ὀξύτητά του προκάλεσε κακὴ ἐντύπωση στὸ εὐρύτερο κοινό[23]. Ὁ Ἰωαννίδης ἀποκαλύπτει μὲ τὴν σειρά του ὅτι ὁ Μισοκλόπος Φιλοδικαίου εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ψευδώνυμα τοῦ Νικολόπουλου· «ἠξεύρω καλῶς ὅτι σὺ ὁ ὑπογραφόμενος Μισοκλόπος Φιλοδικαίου εἶσαι ὁ Ἑλληνόφρων Σαλαμίνιος, ὁ φιλογενὴς ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ Κ. . . . Νικολόπουλος»[24]. Ἀκόμη ὁ Ἰωαννίδης κατηγορεῖ τὸν Νικολόπουλο ὅτι ὑπῆρξε ἡ αἰτία νὰ διακοπεῖ ἡ κυκλοφορία τῆς «Ἀθηνᾶς» καὶ ὅτι ἐ-

22. «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος» 1819, 389.

23. Σὲ ἐπιστολὴ του ὁ Ἰ. Κοντουμᾶς ἀναφέρει ὅτι τὸ α' τετράδιο τοῦ Μουσείου εἶναι γεμάτο «βακαλικὰς ὕβρεις δι' ὅσους τὸ γένος τιμᾷ» βλ. Charles Astruc et Marie - Louise Concasty, *Catalogue des manuscrits grecs - Troisième partie. Le supplément grec*, tome 3, Paris, Bibliothèque Nationale, 1960, 388. Μιὰ ἔκκληση γιὰ τὴν ἐγγραφὴ συνδρομητῶν στὸ «Μουσεῖον» εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Π. Ἰωαννίδη ποὺ δημοσιεύεται στὸ περ. «Ξενοφάνης» 7 (1910), 470.

24. «Μουσεῖον» 1819, 33. Γιὰ τὸ ψευδώνυμο τοῦ Κ. Νικολόπουλου βλ. Στ. Καρατζᾶ, *Κοραῆς καὶ Νικολόπουλος*, Ἀθ. 1949, 10· ἐπίσης ὁ Δ. Σ. Γκίνης, *Τὰ ἀνώνυμα ἔργα τοῦ Κοραῆ*, Ἀθ. 1948, 42 ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Μισοκλόπος Φιλοδικαίου εἶναι ὁ Ν. Πίκκολος. Ὁ Ἰωαννίδης δὲν εἶχε ἐκδόσει τὸν Παυσανία οὔτε μέχρι τὸ 1833· τὴν χρονιὰ αὐτὴ ἀπευθύνει ἀπὸ τὸ Παρίσι ἔκκληση στὴν Ἰόνιο Γερουσία ζητώντας χρηματικὴ ἐνίσχυση. «Ho fatto già da qualche tempo

μπόδισε τὸν Μ. Γ. Κάρζια νὰ τοῦ δώσει τελικὰ τὸ χρηματικὸ ποσὸ ποὺ εἶχε ὑποσχεθεῖ γιὰ τὴν ἐκτύπωση τῆς μετάφρασής του τοῦ Παυσανία[25]· ἀλλὰ ἡ βασικὴ αἰτία τῆς ἔχθρας τοῦ Νικολόπουλου ἦταν τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἰωαννίδη μείωναν τὴν κυκλοφορία τοῦ «Λόγιου Ἑρμῆ», τοῦ ὁποίου ὁ Νικολόπουλος ἦταν μόνιμος συνεργάτης στὸ Παρίσι[26].

Ὁ Π. Ἰωαννίδης θέλησε νὰ συμμετάσχει στὸν Ἀγώνα τοῦ 1821. Ἀπὸ τοὺς πρώτους κιόλας μῆνες τῆς Ἐπανάστασης φεύγει ἀπὸ τὸ Παρίσι[27] καὶ τὸν Μάϊο τοῦ 1821 τὸν βρίσκουμε μεταξὺ Τεργέστης καὶ Πίζας ζητώντας χρηματικὴ ἐνίσχυση καὶ προσπαθώντας νὰ βρεῖ πλοῖο γιὰ τὴν Ἑλλάδα[28]· στὴν Τεργέστη συναντᾶ τὸν ἀδελφό του Γεώργιο Ἰωαννίδη, ὁ ὁποῖος ἀντιμετώπισε τὶς ἴδιες δυσκολίες μὲ ἐκεῖνον[29]. Ἂν, ὅπως θὰ δοῦμε, ὁ Γ. Ἰωαννίδης κατόρθωσε νὰ ἀποβιβασθεῖ στὴν Πελοπόννησο καὶ νὰ συμμετάσχει στὸν Ἀγώνα, τὸ ἴδιο δὲν συνέβηκε μὲ τὸν Π. Ἰωαννίδη. Γιατὶ κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα τοῦ Ἀγώνα ὁ Π. Ἰωαννίδης βρίσκεται στὸ Παρίσι, ὅπου ἐπιδίδεται σὲ φιλελληνικὴ δράση. Στὰ 1825 καὶ 1826 ἐκδίδει στὸ Παρίσι τὶς μεταφράσεις δύο ἔργων τοῦ L. Bézout: τὴν *Γεωγραφία*

la traduzione delle opere di Pausania in greco moderno pel qual lavoro l' illustre conte di Capo d' Istria per incoraggirmi ha sottoscritto per cinquanta esemplari. Ma le mie attuali circonstanze non mi permettono peranchè di dare quest' opera alla luce». «Πολύγλωττος» 1833, 24.

25. «Μουσεῖον» 1819, 15 - 16.

26. «Μουσεῖον» 1819, 10.

27. *Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου* ἔκδ. Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτη, τχ. 1, Ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1803 - 1822, Ἀθ. 1963, στὴν σελ. 53 σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Κ. Πολυχρονιάδη μὲ ἡμερομηνία 2 Αὐγούστου 1821 ἀπὸ τὸ Παρίσι διαβάζουμε: «Ἕως τώρα ἀνεχώρησαν ἐδῶθεν ὁ Σχινᾶς, ὁ Ῥόδιος, ὁ Ἰωαννίδης, ὁ Κουτσιόφσκης, ὁ Τυπάλδος καί τις Κυδωνιεύς». Στὴν μελέτη του *Ὁ Νικόλαος Πίκκολος καὶ τὸ ἔργον του*, «Ἀθηνᾶ» 68 (1965), 88, ὁ καθηγητὴς Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης λανθασμένα ἀναφέρει ὅτι ὁ Γ. Ἰωαννίδης εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔφυγε ἀπ' τὸ Παρίσι μὲ τὴν ἔκρηξη τοῦ Ἀγώνα.

28. Ὅ. π., 213 ὁ Κ. Πολυχρονιάδης σὲ ἐπιστολή του μὲ ἡμερομηνία ιβ') κδ' Μαΐου 1822 ἀπὸ τὴν Πίζα γράφει τὰ ἑξῆς: «Οἱ Ἰωαννίδαι, διωχθέντες ἀπὸ τὴν Τεργέστην, ἦλθαν ἐδῶ, καὶ ὁ εἰς τὴν Γερμανίαν σπουδάσας ἐπῆγε διὰ ξηρᾶς εἰς τὸ Τριέστι καὶ πάλιν ἐδιώχθη. Ἦλθεν ὁ γνωστός σοι ἐν Παρισίῳ ἀδελφός του ζητῶν τὴν συνδρομήν μου, καὶ τῷ ἀπεκρίθην ὅτι δὲν ἔχω χρήματα μήτε διὰ λόγου μου».

29. Ρωξάνη Δ. Ἀργυροπούλου, *Παναγιώτης Φοιβαπόλλων καὶ Φοιβαπόλλων ὁ ἐκ Σμύρνης*, ὅ. π., 48-49.

ἀστρονομικὴ καὶ τὴν *Γεωγραφία φυσικὴ*, ἀντιστοίχως[30]. Ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τῆς *Γεωμετρίας ἀστρονομικῆς* τυπώθηκε μέ χρήματα τοῦ ἴδιου τοῦ L. Bézout, ὁ ὁποῖος δώρισε 150 ἀντίτυπα στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ ἐνῶ ὁ Π. Ἰωαννίδης ἄλλα 200 ἀντίτυπα στοὺς Ὑδραίους καὶ τοὺς Σπετσιῶτες. Στὸ προοίμιο τῆς μετάφρασης αὐτῆς ὁ Π. Ἰωαννίδης κάνει καὶ τὴν ἑξῆς διευκρίνηση : «ἀντιλήπτορες φάνητε τοὐμῷ ἐγχειρήματι ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος. Σύγγνοτε τό ἀσθενὲς τῆς φύσεως, γνόντες τὸ πρόθυμον»[31]. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὁ Π. Ἰωαννίδης δικαιολογεῖται γιὰ τὴν ἀπουσία του ἀπὸ τὸν ἐνεργὸ Ἀγώνα. Μέσα στὸ ἴδιο αὐτὸ προοίμιο, ὁ Π. Ἰωαννίδης μᾶς δίνει μία ἐνδιαφέρουσα πληροφορία σχετικὰ μὲ τὴν μεταφραστική του δραστηριότητα· ἀνάμεσα στὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ἔχει μεταφράσει στὴν ἁπλῆ ἑλληνικὴ γλώσσα περιλαμβάνει καὶ τὸν Συνταγματικὸ Χάρτη τῆς Γαλλίας. «Τάδε δή μοι ἀπ' ἀρχῆς ἐς δεῦρο συνετέτακτο καὶ μετήνεκτο ἑλληνιστί· ἅ ἔχοιμ' ἂν ἐπιδεῖξαι τοῖς βουλομένοις. Στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν πέντε πίναξι, Διάλογοι μη' ἐν τέσσαρσι φωναῖς, Ἀγγλικῇ, Γαλλικῇ, Ἑλληνικῇ ἀρχαίᾳ, καὶ νεωτέρᾳ, μετὰ σχολίων. Σειρὰ Στοιχειώδης τῆς Μαθηματικῆς· τὰ τοῦ Παυσανίου· ἡ τοῦ Αἴαντος μαστιγοφόρου τραγῳδία· ὁ Συνταγματικὸς Γαλλικὸς χάρτης· ἡ Ἑλληνικὴ Ἀθηνᾶ, καὶ τὸ Μουσεῖον»[32]. Τὴν δὲ μετάφρασή του τῆς «Γεωγραφίας ἀστρονομικῆς» τοῦ Bézout ὁ Π. Ἰωαννίδης τὴν θεωροῦσε «ὡς προεισαγωγὴν πληρεστάτης ἑτέρας Γεωγραφικῆς πραγματείας συνταχθείσης μοι ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας»[33].

Τὸ ἔργο τοῦ Π. Ἰωαννίδη *Στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν πέντε πίναξι* μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ τὸ σημαντικότερό του. «Διήνυστο δὴ

30. Δ. Γκίνης - Β. Μέξας, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863*, Ἀθ. 1939, ἀρ. 1480, 1568. Ὅσο γιὰ τὴν μετάφραση τῆς *Γεωγραφίας ἀστρονομικῆς* τοῦ Βεζούτ, πάλι ὁ Κ. Οἰκονόμος κάνει σύγχυση ἀνάμεσα στοὺς δύο ἀδελφοὺς καὶ ἀναφέρει, ὅ. π., 407, ὅτι ὁ Γ. Ἰωαννίδης μετέφρασε τὸ ἔργο αὐτό. Βλ. Ρωξάνη Δ. Ἀργυροπούλου, ὅ. π., 49.

31. *Γεωγραφία ἀστρονομικὴ ἢ σύντομος ἔκθεσις τοῦ πλανητικοῦ μας συστήματος συνταχθεῖσα μὲν Γαλλιστὶ ὑπὸ Λέοντος Βεζούτ... μεταφρασθεῖσα δὲ εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι προκαταρκτικῶν σχολείων ὑπὸ Π. Ἰωαννίδου Σμυρναίου*, Διδασκάλου τῶν ὡραίων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἐπιτάγματι τοῦ βασιλικοῦ συμβουλίου τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, Παρίσι 1825, VIII.

32. Ὅ. π., VIII-IX.

33. Ὅ. π., IX-X. Ὁ Ἰωσὴφ Δε-Κιγάλλα στὸ *Σχεδίασμα Κατόπτρου τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας*,

τουτὶ τὸ ἐπίπονον ἐγχείρημα ἐν δέκα ἔτεσι, μηδενὸς βοηθοῦντος ἐπὶ τὸ ἔργον, μάλιστα δὲ παντοίαις ἀπειργόντων τινων ραδιουργίαις» ἀναφέρει στὰ 1833 ὁ Π. Ἰωαννίδης.[34] Στὴν πραγματικότητα πρόκειται γιὰ μία μέθοδο ἐκμάθησης τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς γλώσσας, «celle dont Rousseau et Condillac ont proclamé l'excellence, et qui, dans un enseignement de plusieurs années, a couronné nos efforts par les plus brillans résultats»[35]. Ἡ μέθοδος αὐτὴ τιμήθηκε μὲ βραβεῖα ἀπὸ τὸ Ἀθήναιον, τὴν Γραμματικὴ Ἑταιρεία, τὴν Ἑταιρεία τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς στὸ Παρίσι καὶ βασίζεται πάνω σὲ 20.000 παραδείγματα παρμένα ἀπὸ κείμενα τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Δημοσθένη καὶ ἄλλων ἑλλήνων κλασσικῶν. Τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἰωαννίδη εἶναι «marcher toujours du composé au simple, c'est-à-dire par l'analyse, et passer ensuite à la synthèse, est un principe fondamental, sans exception»[36]. Ὁ Ἰωαννίδης ἀκολουθεῖ τὰ ἑξῆς στάδια στὴν μέθοδό του : «Il nous suffira d'abord d'exposer les faits et de les soumettre tels qu'ils sont à la critique de chacun: plus tard, quand nous aurons amassé avec patience tous les élémens d'une bonne théorie, alors il sera temps d'y mettre le lien philosophique pour les réunir en faisceau. La synthèse ne sera chez nous que le dernier résultat de l'analyse»[37].Ἡ παιδαγωγικὴ αὐτὴ μέθοδος τοῦ Ἰωαννίδη εἶναι μία μέθοδος ἀναλυτική. «Cependant il est actuellement prouvé par des expériences nombreuses que la lecture montrée par l'analyse n'est qu'un jeu; on apprend une phrase sans connaître ni mots, ni syllabes, ni lettres : voilà un premier tout, on le décompose en mots. Cette nouvelle sorte de tous se décompose en syllabes, et chaque syllabe est encore un tout qu'enfin je refonds en lettres, après quoi il n'y a plus de décomposition ou d'analyse possible. Ayant été défaits pièce à pièce, ces différens tous, on les recompose de toutes pièces avec la plus grande facilité, parce qu'on a commencé par le vrai commencement, qui est l'analyse»[38].

Τὴν μέθοδο αὐτή, ἐπίσης, ὁ Ἰωαννίδης ἀκολουθεῖ στὴν φιλολογι-

Ἑρμούπολη 1846, 41 δὲν διευκρινίζει ποιὸς ἀπὸ τοὺς δύο Ἰωαννίδες εἶναι ὁ μεταφραστὴς αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Γεγονὸς ποὺ ἔκανε τὸν Σοφοκλῆ Οἰκονόμο νὰ νομίσει ὅτι ὁ Γεώργιος Ἰωαννίδης τὸ μετέφρασε. Βλ. *Τὰ σωζόμενα φιλολογικὰ*... ὅ. π., 407.

34. «Πολύγλωττος» 1833, φ. 15 Μαΐου, 5.

35. Ὅ. π., 17.

36. Ὅ. π., 19.

37. Ὅ. π., 17.

38. Ὅ. π., 19 - 20.

κὴ ἐφημερίδα πού ἄρχιζε νὰ ἐκδίδει τὴν 1η Φεβρουαρίου 1833 στό Παρίσι μὲ τὸν τίτλο : «Πολύγλωττος ἐφημερίς, ἢ διδασκαλία πρακτικὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης παλαιᾶς καὶ νεωτέρας. Ἔκθεσις τῶν μεθόδων τῆς ἀγωγῆς, ἀνακαλύψεων, φιλολογίας, ἐμπορίου, τεχνῶν, ἐπιστημῶν»[39]. Ὁ γαλλικὸς τίτλος τῆς ἐφημερίδας ἦταν «Le Polyglotte, journal des méthodes d'enseignement, des arts et des sciences». Στόχος τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς ἦταν νὰ ἐνημερώσει ἀφενὸς τοὺς Ἕλληνες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὴν Γαλλία καὶ ἀφετέρου τοὺς Γάλλους γιὰ θέματα τῆς ἀρχαίας καὶ νεώτερης ἑλληνικῆς γραμματείας. «Γνωρίζοντες τὴν ὠφέλειαν τὴν ὁποίαν δύναται νὰ προξενήσῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Γαλλικὴν νεολαίαν Ἑλληνικὴ ἐφημερίς, ἐπεχειρίσθημεν κατὰ τὸ 1819 τὴν ἔκδοσιν ἑνὸς τοιούτου περιοδικοῦ συγγράμματος, ἐπιγραφομένου ΑΘΗΝΑ· πλὴν δὲν ἐδυνήθημεν νὰ τὸ ἐξακολουθήσωμεν, διὰ πολιτικὰς περιστάσεις. Ἔκτοτε δὲν ἐπαύσαμεν ζητοῦντες τρόπους νὰ ἀρχίσωμεν τὸ αὐτὸ ὑπ' ἄλλην ἐπιγραφήν, περιλαμβάνον μόνον φιλολογικὰς ἀγγελίας, καὶ γεγραμμένον εἰς Ἑλληνικὴν παλαιάν, καὶ νεωτέραν φωνήν, διὰ τοὺς φιλέλληνας, καὶ τοὺς μελετῶντας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν νέους, Γάλλους καὶ Ἕλληνας· πλὴν ἐμποδίσθημεν ἀπὸ ἔλλειψιν τῆς ἀναγκαίας πρὸς τὸν τύπον δαπάνης, μάλιστα ἐνασχολούμενοι εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Πινάκων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παλαιᾶς καὶ νέας, κατ' Ἀναλυτικὴν Μέθοδον. Παρακινούμενοι δὲ ἀπὸ τοὺς ἐφόρους τῶν Γυμνασίων (Lyevins, Favart, Sabatier, Muron, Michelot, Jubé), καὶ ἀπὸ πλῆθος σοφῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, ἀρχίζομεν νέαν ἐφημερίδα ἐπιγραφομένην ΠΟΛΥΓΛΩΤΤΟΣ περιλαμβάνουσαν τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν, παλαιὰν καὶ νέαν, ὅλας τὰς μεθόδους τῆς διδασκαλίας, ἐφευρέσεις, ἐπικρίσεις συγγραμμάτων, καὶ γυμνάσματα μαθητῶν. Θέλομεν κοινοποιήσει διὰ τοὺς Ἕλληνας τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Γαλλίας, τῶν Λυκείων, τῶν Γυμνασίων, καὶ αὐτῶν τῶν παιδαγωγείων· τὸν τρόπον τῆς παραδόσεως τῶν γενικῶν μαθημάτων, τῆς τούτων διατάξεως, καὶ τῆς μελέτης καὶ εὐταξίας τῶν μαθητῶν· τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων, καὶ τὰ συγγράμματα ἑκάστου, ὡσαύτως καὶ τὰς γενικὰς συνελεύσεις καὶ διατριβὰς τῶν Ἀκαδημιῶν, καὶ σοφῶν ἑταιρειῶν· διὰ δὲ τοὺς Γάλλους, ὅσα περίεργα καὶ λόγου ἄξια μανθάνομεν ἀπὸ τὴν Ἑλ-

39. Στὸ Τμῆμα Ἐντύπων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γαλλίας σώζονται τχ. τῆς «Πολυγλώττου» ἀπὸ τὴν 1η Φεβρ. 1833 μέχρι τὸ 1838. Στὸ Νεοελ. Ἰνστ. Σορβόννης ὑπάρχει μία χφ. «Ἀνθολογία ἐπιστημῶν καὶ φιλολογίας ὑπὸ Ἰωαννίδου Σμυρναίου» (Πληροφορία κ. Φ. Ἠλιού).

Ὁ Γεώργιος Ἰωαννίδης
Ἡ φωτογραφία ἀνήκει στὴν κυρία Λίνα Τρύφου τὸ γένος Ἰωαννίδη

LA POLYGLOTTE,

JOURNAL-RÉPERTOIRE

DE L'ENSEIGNEMENT DES LANGUES

GRECQUE ANCIENNE ET MODERNE, LATINE, ALLEMANDE, ANGLAISE, ESPAGNOLE, ITALIENNE, ETC., ETC.,

DE LA HAUTE LITTÉRATURE,

DES ARTS, DES SCIENCES, DE L'HISTOIRE, DE LA PHILOSOPHIE,

des annonces de tous les cours et ouvrages,

Par M. Ioannidès, de Smyrne,

DIRECTEUR ET FONDATEUR,

FAUBOURG DU TEMPLE, COUR PHILIBERT, N. 22.

SPECIMEN.

Paris,

IMPRIMERIE DE POUSSIELGUE,

RUE DE SÈVRES, N° 2.

1833.

λάδα».[40] Ἀλλοῦ ὁ Ἰωαννίδης διασαφηνίζει ἀκόμη περισσότερο τὸ περιεχόμενο τῆς ἐφημερίδας του : «Le Polyglotte n'est point la feuille des salons; c'est le manuel des écoles, le répertoire nécessaire de quiconque veut apprécier en philosophe l'état littéraire, scientifique et moral de l'Europe».[41] Ὁ Ἰωαννίδης συγκρότησε, γιὰ τὴν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς, τὴν ἑταιρεία τῆς «Πολυγλώττου» στὴν ὁποία συμμετεῖχαν Ἕλληνες καὶ Γάλλοι ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους συγκαταλέγονταν ὁ Κοραῆς, ὁ Μινωΐδης Μηνᾶς, ὁ Hase καὶ ὁ Burnouf στὸ Παρίσι, ὁ Γ. Ἰωαννίδης καὶ ὁ Κ. Ἀσώπιος στὰ Ἑπτάνησα, οἱ ἀδελφοὶ Καπετανάκη στὴν Βιέννη, ὁ Κ. Μάης στὴν Μασσαλία καὶ στὴν Ἑλλάδα ὁ Ἀχιλλέας Κοδρικᾶς, ὁ Π. Σοφιανόπουλος καὶ ὁ Κ. Θερειανός[42]. Ὅμως παρόλο ὅτι διευρύνθηκε μὲ τὸν καιρὸ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱδρυτικῶν μελῶν καθὼς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν συνδρομητῶν τῆς «Πολυγλώττου», ὁ Ἰωαννίδης ἀντιμετώπιζε οἰκονομικὲς δυσκολίες καὶ ἡ ἐφημερίδα ἐνῶ ἀρχικὰ ἦταν ἑβδομαδιαία, ἔβγαινε ἀργότερα ἀραιότερα. Ὁ Ἰωαννίδης κάνει συχνὰ ἐκκλήσεις γιὰ χρηματικὴ βοήθεια μέσα ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς «Πολύγλώττου». Στὰ 1836 γράφει : «Οὐδὲν λογισάμενος τοὺς πόνους, καὶ δαπάνας, ἀλλὰ προθύμως καὶ γενναίως πάσας τὰς δυσκολίας ἀπαντῶν. Χρὴ τοίνυν πάντας τοὺς σοφοὺς ἀντιλήπτορας γενέσθαι τῇ Ἑταιρείᾳ ἡμῶν, ἀποπέμποντας λόγους καὶ χρηματικὴν βοήθειαν, ὅσην ἕκαστος δύναται»[43]. Σύμφωνα μὲ τὸν Queux de Saint-Hilaire, ἡ «Πολύγλωττος» δὲν μπόρεσε νὰ ἐπιζήσει ἀπὸ τὴν ἔλλειψη κοινοῦ τὸ ὁποῖο θὰ ἐνδιαφερόταν γιὰ μία παρόμοια ἐφημερίδα[44].

Τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα ποὺ διαθέτουμε γιὰ τὸν Γεώργιο Ἰωαννίδη εἶναι πληρέστερα. Γνωρίζουμε τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνία τῆς γέννησής του στὴν Σμύρνη στὰ 1792 καὶ τὸ ὄνομα τῆς μητέρας του, Χρυσού-

40. «Πολύγλωττος» 1833, specimen τῆς 1ης Φεβρουαρίου, 1.

41. Ὅ. π., 15.

42. Ὅ. π., 2.

43. Ὅ. π., 1834, ἀρ. 8, 14.

44. Mis de Queux de Saint-Hilaire, *La presse dans la Grèce moderne depuis l' indépendance jusqu'en 1871*, «Annuaire des études grecques», V (1971), 150 - 151, «...enfin, en 1833, le Polyglotte (ὁ Πολύγλωττος), sous la direction de M. Joannidès, de Smyrne. Le peu de relations de Paris avec les pays habités principalement par les Grecs n'ont pas permis à ces publications de se soutenir, malgré le talent de quelques -uns de leurs rédacteurs. Malheureusement aussi, les discussions littéraires y dégéneraient parfois en personnalités qui n'étaient pas propres à concilier les abonnés».

λα Μπαλῆ[45]. Διδάκτωρ τῆς φιλολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γοττίγγης συνεργάζεται ἐπίσης μὲ τὸν «Λόγιο Ἑρμῆ»[46]. Μὲ τὴν ἔκρηξη τῆς Ἐπανάστασης ὁ Γ. Ἰωαννίδης ἀποφασίζει μαζὶ μὲ ἄλλους Ἕλληνες φοιτητὲς νὰ κατεβοῦν στὴν Ἑλλάδα· ὁ Πολυζωΐδης, ὁ Ψύλλας, ὁ Ἀσώπιος, ὁ Μανούσης καὶ ὁ Νέγρης συμμερίζονται μαζὶ μὲ τὸν Γ. Ἰωαννίδη τὸν κατατρεγμὸ τῆς ἀστυνομίας τοῦ Metternich καὶ ἀκούουν τὸν πρῶτο φιλελληνικὸ λόγο τοῦ W. T. Krug τὸ Πάσχα τοῦ 1821 στὴν Λειψία πηγαίνοντας στὴν Τεργέστη[47]. Στὴν Τεργέστη ὁ Γ. Ἰωαννίδης ἐπιβιβάζεται σὲ πλοῖο γιὰ τὴν μαχομένη Ἑλλάδα καὶ μαζὶ μὲ τὸν Γ. Γλαράκη κατατάσσεται ὑπασπιστὴς τοῦ πρίγκιπα Γρ. Κατακουζηνοῦ στὰ Τρίκορφα τῆς Πελοποννήσου. Ἔλαβε μέρος στὴν πολιορκία τῆς Μονεμβασίας καὶ συνέταξε τὴν συνθήκη τῆς παράδοσης τοῦ φρουρίου. Ἡ ὑγεία του κλονίσθηκε ἀπὸ τὶς πολλὲς ταλαιπωρίες καὶ κακουχίες τοῦ πολέμου καὶ καταφεύγει στὴν Ἰταλία γιὰ τὴν ἀποκατάστασή της[48]. Στὸ Λιβόρνο εἶναι πού στὰ 1823 ὁ Γ. Ἰωαννίδης γνωρίζεται μὲ τὸν λόρδο Γκύλφορδ, ὁ ὁποῖος τοῦ προτείνει νὰ διδάξει στὴν καινούργια Ἰόνιο Ἀκαδημία. Ἀλλὰ ἂς δοῦμε πῶς ὁ ἴδιος ὁ Γκύλφορδ ἀφηγεῖται τὴν γνωριμία του μὲ τὸν Ἰωαννίδη. «Il sign. Giorgio Giovannidi e un giovine greco da Smirne, il quale studio a Gottingen. Egli ritorno indi in Grecia, ma nell' anno decorso egli portossi a Livorno. Lo trovai qui, e mi stimo fortunato di averto trovato. Le sue conoscenze, il suo carattere, la sua attività, e la sua abilità di sviluppare la facoltà de suoi scolari lo rendono inestimabile... non lo propongo per professore, ma come capo delle scuole classiche, atto a preparare i giovani che desiderano intraprendere studi superiori»[49]. Ὁ Ἰωαννίδης δίδαξε στὴν ἀρχὴ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ

45. Οἱ πληροφορίες αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ τὴν ληξιαρχικὴ πράξη θανάτου τοῦ Γ. Ἰωαννίδη στὴν Κέρκυρα.

46. «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος» 1819, 133, 361.

47. Ρωξάνη Δ. Ἀργυροπούλου, ὅ. π., 48 - 49. Βλ. ἐπίσης τῆς ἰδίας, Ὁ *W. T. Krug καὶ οἱ Ἕλληνες. Ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ «Griechenlands Wiedergeburt»*, «Ὁ Ἐρανιστὴς» 10 (1973), 271.

48. Οἱ πληροφορίες αὐτὲς περιέχονται στὸν ἐπικήδειο λόγο γιὰ τὸ Γ. Ἰωαννίδη, τὸν ὁποῖο ἐκφώνησε ὁ Νικόλαος Μαρκέτης τὸ 1892, βλ. Nakis Pierris, *Bibliographie Ionienne* Ἀθ. 1966, 238, ἀρ. 1346.

49. Ἀρχεῖον Ἰονίου Γερουσίας, ἀναφορὰ τοῦ Guilford πρὸς τὸν λόρδο Sidney G. Osborne, γραμματέα τῆς Γερουσίας μὲ ἡμερομηνία Corfù, 24 Δεκεμβρίου 1823.

σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ Γκύλφορδ μὲ ἡμερομηνία 3 Μαρτίου 1824 ὅπου ἐκφράζει τὴν εὐαρέσκειά του γιὰ τὴν διδασκαλία τοῦ Ἰωαννίδη καὶ ζητεῖ νὰ τοῦ δοθεῖ αὔξηση τοῦ μισθοῦ του καὶ κατοικία στὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα τῆς Κερκύρας[50].

Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ ἕξη μῆνες πρὶν ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνιά της ποὺ πραγματοποιήθηκαν στὶς 17)29 Μαΐου 1824[51]. Ὅπως ἀναφέρει ἡ «Ἐφημερίδα τῶν Ἑνωμένων Ἐπαρχιῶν τῶν Ἰονικῶν Νήσων» καθηγητὲς τῆς φιλοσοφίας διορίσθηκαν ὁ Ἰωάννης Καραντινός, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος, ὁ Νικ. Πίκκολος, ὁ Γεώργιος Ἰωαννίδης καὶ ὁ ἄγγλος Ἰάκωβος Λουζινιανός[52]. Στὸν κατάλογο τῶν μαθημάτων τῆς Ἀκαδημίας μὲ ἡμερομηνία 1η Νοεμβρίου 1825 διαβάζουμε ὅτι ὁ Γ. Ἰωαννίδης δίδασκε στοιχεῖα φιλοσοφίας κάθε μέρα· μετὰ ὅμως ἀπὸ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Νικ. Πίκκολου ἀπὸ τὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία, ὁ Γ. Ἰωαννίδης ἀνέλαβε νὰ διδάσκει λογική[53].

Μία εἰκόνα τῆς δραστηριότητας τοῦ Γ. Ἰωαννίδη ὡς καθηγητὴ τῆς φιλοσοφίας στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία μᾶς παρέχει ὁ Γ. Τυπάλδος - Ἰακωβάτος στὴν χειρόγραφή του *Ἱστορία τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας*[54], ὅπου ἀναφέρεται μὲ σεβασμὸ καὶ ἐκτίμηση στὸν παλιὸ του δάσκαλο, τὸν «τίμιο Ἰωαννίδη»[55]. Ὁ Ἰωαννίδης στὸν πρῶτο χρόνο τῆς λειτουργίας τῆς Ἀκαδημίας, γράφει ὁ Τυπάλδος - Ἰακωβάτος «ἔδειχνε ρητορικὴ δύο φορὲς τὴ βδομάδα, τὲς δὲ ἐπίλοιπες ἡμέρες ἐξήγαε τὸν «Περὶ στεφάνου» λόγο τοῦ Δημοσθένη καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤθελε προφθάσ'

50. Ἀρχεῖον Ἰονίου Γερουσίας, ἐπιστολὴ τοῦ Guilford μὲ ἡμερομηνία 3 Μαρτίου 1824.

51. Α. Μ. Ἱδρωμένος, *Περὶ τῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις Νήσοις ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς Ἑνετοὺς ὑποταγῆς μέχρι τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀποκαταστάσεως*. «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον» 1874, 217· βλ. G. Chassiotis ὅ.π., 157·

52. «Ἐφημερὶς τῶν Ἑνωμένων Ἐπαρχιῶν τῶν Ἰονικῶν Νήσων», Κορφοὶ 3)15 Ἰουνίου 1824, ἀρ. φ. 153, 2. Βλ. ἐπίσης Γερασίμου Ι. Σαλβάνου-Βάσως Γ. Σαλβάνου, *Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία. Ὁ ἱδρυτὴς αὐτῆς κόμις Γύλφορδ. Οἱ καθηγηταὶ καὶ σπουδασταὶ αὐτῆς*. Ἀθ. 1949, 23.

53. Ὁ κατάλογος αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκη Τυπάλδων - Ἰακωβάτων στὸ Ληξούρι· μικροταινία ὑπάρχει στὸ ΚΝΕ)ΕΙΕ.

54. Τὸ χειρόγραφο τῆς *Ἱστορίας τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας* τοῦ Γ. Τυπάλδου-Ἰακωβάτου (1837) ἀπόκειται στὴν Βιβλιοθήκη Τυπάλδων - Ἰακωβάτων στὸ Ληξούρι· μικροταινία ΚΝΕ) ΕΙΕ, ἀρ. 9. Τὸ ἔργο αὐτὸ μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Σπ. Ἀσδραχὰ τυπώνεται ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Ἑρμῆς». Οἱ παραπομπὲς στὸ κείμενο αὐτὸ γίνονται μὲ βάση τὴν σελιδαρίθμηση τοῦ τυπωμένου κειμένου.

55. Ὅ. π., 28.

ἀπὸ τοὺς ρήτορες».[56] Στὸν δεύτερο χρόνο τῆς λειτουργίας τῆς Ἀκαδημίας εἶναι πού, σύμφωνα μὲ τὸν Τυπάλδο - Ἰακωβάτο, ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία ὁ Πίκκολος καὶ ὁ Φαρμακίδης· «στὴν καθέδρα τοῦ Φαρμακίδη ἀνέβηκε ὁ Τυπάλδος καὶ στοῦ Πίκκολου ἐκάθησ' ὁ Ἰωαννίδης, διδάσκοντας στοιχεῖα φιλοσοφίας κάθε μέρα, ἀφήνοντας ἔτσι κι' αὐτὸς τὴν ρητορικὴ καὶ τὸ Δημοσθένη»[57]. Ὁ Ἰωαννίδης τὸν τρίτο χρόνο εἶχε ὡς μαθήματα «φιλοσοφία, ἤγουν ψυχικιὰν ἀνθρωπολογία καὶ καθολικιὰ γραμματικιὰ καὶ Ἀρχὲς φιλοσοφίας, ἄλλο μάθημα ἢ θεμελιώδη φιλοσοφία καὶ λογική. Τὰ μαθήματα αὐτοῦ τοῦ χρόνου ἦταν τὰ λαμπρότερά του» παρατηρεῖ ὁ Τυπάλδος - Ἰακωβάτος[58]. Στὸ τέλος αὐτῆς τῆς χρονιᾶς οἱ καθηγητὲς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ἔστησαν τὴν προτομὴ τοῦ Γκύλφορδ γιὰ νὰ δείξουν τὴν εὐγνωμοσύνη τους στὸ πρόσωπό του[59]. Ὁ θάνατός του ὅμως τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1827 ἐπέφερε σημαντικὲς ἀλλαγὲς στὴν σύνθεση καὶ τὴν λειτουργία τῆς Ἀκαδημίας καὶ ὁ Ἰωαννίδης ἔπεσε σὲ δυσμένεια. Ὁ ἁρμοστὴς Ἄδαμ, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Τυπάλδου - Ἰακωβάτου, «πέταξε» τὸν Ἰωαννίδη ἀπὸ τὴν ἕδρα τῆς φιλοσοφίας καὶ τοποθέτησε τὸν Νεόφυτο Βάμβα[60]. Τότε, προσφέρθηκε στὸν Γ. Ἰωαννίδη ἡ θέση τοῦ διευθυντῆ τῆς Σχολῆς τῆς Ἁγίας Μαύρας ἀλλὰ ἐκεῖνος τὴν ἀποποιήθηκε[61]. Στὰ 1833 ὁ Nugent πρότεινε στὸν Ἐμμ. Θεοτόκη, πρόεδρο τότε τῆς Ἰονίου Βουλῆς, τὴν σύσταση μιᾶς κρατικῆς ἐπιτροπῆς μὲ κύριο ἔργο της τὴν δημοσίευση φιλολογικῶν ἔργων. «Ἰδὼν τὰς δυσκολίας ὑπὸ τὰς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ τύπωσις φιλολογικῶν πονημάτων καὶ ἡ αὐτῶν δημοσίευσις εἰς τὸ Κράτος τοῦτο, ἐξαιρέτως καθόσον ἀφορᾶ τὰ μεγάλα ἔξοδα ὁποῦ ἀπαντοῦν οἱ καταγινόμενοι εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν», γράφει ὁ Nugent σὲ ἐπιστολή του τῆς 14ης Ἰανουαρίου 1833[62], «σπεύδω νὰ συστήσω εἰς τὴν Ἐκλαμπροτά-

56. Ὅ. π., 37. Βλ. Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος. *Σημείωσις περὶ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας* ΔΙΕΕ 1(1883), 262-266.

57. Ὅ. π., 43 - 44, 47. Πρβλ. τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ἀ[ριστοτέλη] Β[αλαωρίτη] στὴν «Ἑστία» 7(1879) 204 ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ «Πίκκο λος ἀνεχώρησεν ἐκ Κερκύρας τὸ 1824 καὶ οὐχὶ τὸ 1827...».

58. *Ἱστορία τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας*, ὅ. π., 55.

59. Ὅ.π., 59.

60. Ὅ.π., 71. Ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, ὅ.π., ἀναφέρει ὅτι τὸ 1828 διαλύθηκε σχεδὸν ἡ Ἀκαδημία. Βλ. ἐπίσης Γερ. Ι. Σαλβάνος-Βάσως Γ. Σαλβάνου ὅ. π., 29.

61. *Ἱστορία*..., ὅ. π., 74. Ἄλλοι ὅμως καθηγητὲς δέχθηκαν τὶς καινούργιες τους θέσεις: ὁ Φιλητᾶς στὴν Ζάκυνθο, ὁ Σακελλαρόπουλος στὴν Κεφαλονιά, βλ. «Ἑστία» 7 (1879), 204.

62. Ἀρχεῖον Ἰονίου Γερουσίας, ἐπιστολὴ 14ης Ἰανουαρίου 1833.

την Βουλὴν νὰ λάβῃ ὑπὸ ἄμεσον σκέψιν τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ νὰ διωρίσῃ μίαν Ἐπιτροπὴν συνθεμένην ἀπὸ ἄνδρας βίου καὶ χαρακτῆρος φιλολογικοῦ ἀποβλέπουσαν νὰ εὐκολύνῃ καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν δημοσίευσιν φιλολογικῶν συγγραμμάτων»· ἡ πρόταση τοῦ Nugent ἔγινε ἀποδεκτὴ καὶ συστήθηκε ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ στὴν ὁποία συμμετεῖχε ὁ Γεώργιος Ἰωαννίδης[63]. Ὁ Γ. Ἰωαννίδης παρέμενε στὴν Κέρκυρα ὡς τὸ τέλος τῆς μακρᾶς ζωῆς του καὶ πέθανε στὶς 16 Φεβρουαρίου 1892 σὲ ἡλικία ἑκατὸ ἐτῶν[64]. Τελευταῖος «ἐπιβιῶν καθηγητὴς ἐκ τῶν διορισθέντων κατὰ τὴν σύστασιν τῆς εὐκλεοῦς Ἰονίου Ἀκαδημίας» καὶ «μηδὲν οὐδέποτε παρ' οὐδενὸς αἰτησάμενος, καὶ μηδεμίαν ποτὲ διατυπώσας ἀξίωσιν, αὐτὸς ὁ τοσούτους κτησάμενος τίτλους ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην, πρὸ πολλοῦ ὁ Ἰωαννίδης ἐλησμονήθη, πλὴν οὐδόλως δυσεφόρει, φρονῶν ἐν πεποιθήσει ὅτι ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἔν τε τῷ κοινῷ καὶ τῷ ἰδιωτικῷ αὐτοῦ βίῳ ὑπῆρξεν ἁπλὴ ἐκπλήρωσις καθήκοντος παντὶ πολίτῃ ἐπιβαλλομένη»[65].

Ρωξάνη Ἀργυροπούλου - Λουγγῆ

63. Ἀρχεῖον Ἰονίου Γερουσίας, ἀπάντηση Θεοτόκη 15ης Ἰανουαρίου 1833. Ὁ Π. Χιώτης στὰ *Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου*, Ζάκυνθος 1888, τ. 6, 452-3 ἀποδίδει στὸν Γ. Ἰωαννίδη μετάφραση τῆς *Ἰδεολογίας* τοῦ Destutt de Tracy.

64. Ὁ Γ. Ἰωαννίδης παντρεύθηκε Κερκυραία, τὴν ἀδελφὴ τοῦ Χριστόφορου Λαβράνου, καὶ ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν Νικόλαο καὶ τὸν Σπυρίδωνα· στὴν Ἀναγνωστικὴ Ἑταιρεία Κερκύρας σώζεται τὸ πτυχίου τοῦ Νικολάου Γεωργίου Ἰωαννίδη ἀπὸ τὴν Φαρμακευτικὴ Σχολὴ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας μὲ χρονολογία 1852.

65. Λόγος τοῦ Νικ. Μαρκέτη, ὅ.π.